

A Zempléni régió történeti áttekintése

„Hej, ez a Zemplén! Boldog annak minden röge. Azok a fölséges árnyak járnak rajta. Azok nem múlnak el. Ott táboroznak a völgyekben, láthatatlan sátrak alatt. Nem az élőké ez a föld, még az övék most is. Az élők csak azért vannak, hogy a holtak intését várják. Minden bokor, minden talpalatnyi föld felkölti az emléküket.”

Mikszáth Kálmán

A honfoglalás kori ősvármegye hazánk egyik jellegzetes régiója. Az iránta megnyilatkozó tisztelet és érdeklődés – a csodás természeti környezete mellett – az imponálóan gazdag történelmi, kulturális hagyományokban gyökerezik.

A honfoglaló magyarság első megtelepedési helye az a vidék. A bodrogi Karoson az igen gazdag honfoglalás kori temetkezési hely feltárása bizonyítja, hogy az itt eltemetettek még az Etel-közben születtek, részesei voltak a honfoglalásnak, a kalandozásoknak.

Az ezer évvel ezelőtt megalakult magyar állam első királyi vármegyéi közül Zemplén ősvármegye a névadó helység, kövár erőssége körül alakult ki. Az Ondavának és a Latorcának, a Bodrog két forrás-ágának az összefolyásánál fekvő Zemplén (ma Zemplin Szlovákia) honfoglalás kori település 1685-ig volt a vármegye székhelye, majd Sátoraljaújhely vette át ezt a szerepkört.

A régió történeti határai északon Galícia, nyugaton Sáros, Abaúj-Torna és Borsod, délen Szabolcs, keleten Ung vármegyék voltak. Északi részét hegyek, keleti és déli részeit az alföldi tájak határolták.

Az első világháborút lezáró trianoni békeszerződés következtében a vármegye területének háromnegyed része, lakosságának 61 %-a került határon túlra, Ekkor veszítette el jelentéstartalmát az Eperjes-Tokaji-hegylánc, helyette ma már a Zempléni-hegység elnevezést használjuk.

Zemplén egyaránt bölcsője a magyar reformációnak, a protestáns iskolakultúrának, a magyar nyelvű irodalomnak és a nyelvújításnak. Kiváló elődöket adott a hazának: A Rákócziakat, a Dobókat, Patak nagy patrónusát, Lórántffy Zsuzsanna fejedelemasszonyt, a nyelvújító Kazinczy Ferencet, Kossuth Lajost, - hogy csak a legnevesebbeket említsük, közülük kik szóval és tollal, kik pedig, ha kellett karddal harcoltak a földjéből gyakran újjászülető nemzetért.

A táj jeles helyei a művészeti és kulturális programokban bővelkedő neves történelmi városok: református kollégiumáról híres Sárospatak, Zemplén vármegye egykori székhelye Sátoraljaújhely, a több mint 700 éves, legendás múltú város, Szerencs a honfoglalás kori település, Tokaj a szőlő és bor városa.

Történelmi emlékekben igen gazdag ez a megye. Várai – Boldogkő, Regéc, Füzér – a tatárjárás, a török idők és a szabadságharc emlékeit hirdetik. Egy-egy régebbi települése, mint pl. Szanticska, valóságos élő naprajzi múzeum.

Zemplén kultúráját a történelem viharában megedzett, állandóan alakuló társadalmi környezete és számos előnyös földrajzi pozíciója határozza meg. A tájegység máig nagyon sokat megőrzött eredeti arculatából. Bővelkedik a népi kultúra hagyományos értékeiben,

melyek továbbéltek, illetve életre keltek. Nemes hagyományokat őriz a vidék története, néprajza, a népviselet, építkezés, lakáskultúra, néptánc, a családi élet és a jeles ünnepek szokásai, hiedelmei.

Az Árpád-kori keleti határmegye, a korabeli felső-Tisza-vidéki régió központjának kultúrája összekötő kapocs az Északi- és Keleti-Kárpátok kultúrája között. E régióban több nép talált otthonra. A honfoglalók előtt avar és szláv lakosság lakta a területet. A magyarok szívesen fogadták maguk közé a kárpátukrán, a ruszin, a szlovák és más nemzetiségűeket egyaránt. A nemzetiségek a mai napig megőrizték szokásaikat, hagyományait, gazdagítva és színesítve a magyar kultúrát. A szőlőkultúra olasz és vallón kultur elemeket őriz.

Amíg a 17. századi összeírások népes magyar falvokról adnak számot, a 18. század elején már nagy méretet öltött a magyar lakosság elvándorlása, pusztulása. Feltehetően a török hódoltság, az ellenreformáció, a kuruc háborúk és a pusztító pestis miatt ritkult meg a magyar lakosság.

A Rákóczi szabadságharc bukása után a birtokok nagy részét osztrák és német főúri családok kapták meg. A nemzetiségek tekintetében tovább színesítették a területet a Németországból érkező állami és magán (főúri) kezdeményezésű áttelepítések. A német telepesek jól értettek a szőlőműveléshez, magukkal hozták a szőlő- és borkultúrához kapcsolódó régi népi, mesterségbeli hagyományait gazdagítva a táj magyar szokásait.

A történeti Zemplén vármegye magyarországi területe napjainkban változatos és egymástól eltérő három kisebb földrajzi, néprajzi kistéjegységet foglal magába: a Hegyalját, a Hegyközt és a Bodrogeköt. Részben tartozik a településhez a Taktaköz és a Harangod vidéke.